

16.1.2003

1 (3)

PERHEVAPAITA KOSKEVAT MUUTOKSET 1.1.2003

Isyysvapaan muutokset

Isien käytettävissä olevaa isyysvapaata pidennetään 12 arkipäivällä. Oikeus enintään 12 arkipäivän pidennysjaksoon syntyy vain, mikäli isälle on suoritettu vanhempainrahaa tai osittaista vanhempainrahaa vähintään viimeiset vanhempainrahakauden 12 arkipäivää yhdenjaksoisesti. Pidennysjakso tulee pitää välittömästi vanhempainrahakauden päätyttyä yhdenjaksoisena. Tällä muutoksella ei ole vaikutusta isien käytössä ennestään olleeseen enintään 18 arkipäivän pituiseen isyysvapaaseen.

Ottoisien vanhempainrahakaudella käytettäväksi tarkoitettua isyysvapaata pidennetään nykyisestä 6 arkipäivästä 18 arkipäivään, jolloin se vastaa muiden isien isyysvapaata. Lisäksi ottoisät ovat oikeutettuja muiden isien tavoin edellä selostettuun isyysvapaan pidennykseen edellyttäen, että hekin ovat pitäneet vanhempainvapaata tai osittaista vanhempainvapaata vähintään vanhempainrahakauden viimeiset 12 arkipäivää.

Isyysvapaa on palkaton. Isyysvapaan ilmoittamista koskeva säännös ja sen hakemista koskeva virkaehtosopimuksen määräys eivät ole muuttuneet. Työntekijän on ilmoitettava isyysvapaasta viimeistään kaksi kuukautta ennen vapaan aiottua alkamista (TSL 4 luku 1 § 2 mom.) ja viranhaltijan haettava sitä vastaavassa ajassa (KVTES V luku 9 § 1 mom.). Myös isyysvapaan ajankohdan muuttamista koskeva säännös ja virkaehtosopimuksen määräys ovat ennallaan (TSL 4 luku 1 § 2 mom. ja KVTES V luku 9 § 3 mom.).

Osittainen vanhempainvapaa

Lainmuutoksen johdosta vanhemmat voivat jäädä osittaiselle vanhempainvapaalle siten, että vanhemmat jakavat keskenään lapsen hoitovastuun. Osittainen vanhempainvapaa edellyttää seuraavaa:

Molemmat vanhemmista pääsevät työnantajansa kanssa sopimukseen samalle ajanjaksolle ajoittuvasta yhtä pitkästä, vähintään kahden kuukauden mittaisesta osa-aikatyöstä vanhempainrahakauden aikana.

Molempien työaika ja palkka ovat 40–60 % alalla sovellettavan kokoaikaisen työntekijän enimmäistyöajasta ja koko-aikatyön palkasta.

Vanhemmat hoitavat lastaan itse, mutta lasta hoitaa kerrallaan vain toinen vanhemmista.

Osittaista vanhempainvapaata voidaan pitää esimerkiksi siten, että vanhemmat ovat vuoropäivin tai vuoroviikoin kotona hoitamassa lasta taikka toinen aamupäivällä ja toinen iltapäivällä.

Edellä selostetuista edellytyksistä johtuu, ettei esimerkiksi yksinhuoltajalla tai sellaisilla perheillä, joissa toinen vanhempi on työelämän ulkopuolella, ole oikeutta osittaiseen vanhempainvapaaseen.

Myös ottovanhemmillä on oikeus osittaiseen vanhempainvapaaseen kuten sairausvakuutuslain 21 §:n 4 ja 5 momenteista ilmenee.

Osittaisen vanhempainvapaan hakemiselle ei ole työ sopimuslaissa mitään erillistä määräaikaa, koska työntekijän on sovittava asiasta työnantajan kanssa. Työnantaja voi kuitenkin edellyttää niin viranhaltijoiden kuin työntekijöidenkin kohdalla, mikäli katsoo sen tarpeelliseksi, että heidän on ilmoitettava tarkoituksestaan saada osittaista vanhempainvapaata hakemalla sitä samassa ajassa kuin vanhempainvapaatakin eli viimeistään kaksi kuukautta ennen vapaan aiottua alkamista.

Myös osa-aikatyön keskeyttämisestä sekä ehtojen muuttamisesta on sovittava työnantajan kanssa. Jos sopimukseen ei päästä, työntekijällä on oikeus, mutta vain perustellusta syystä keskeyttää osa-aikatyö sekä palata joko kokoaikaiselle vanhempainvapaalle tai noudattamaan aikaisempaa työaikaansa siinäkin tapauksessa, että asiasta ei päästä sopimukseen (TSL 4 luku 2 §:n 3 mom.). Perustelujen mukaan tällainen syy on lapsen hoitoedellytyksissä tapahtunut olennainen muutos, jota ei ole osa-aikatyön järjestelyistä sovittaessa voitu ottaa huomioon. Tällaisia perusteita ovat esimerkiksi lapsen tai vanhemman kuolema tai avioero taikka toisen vanhemman työnantajan yksipuolisesti toteuttama työaikajärjestelyjen muutos, joka tekee mahdottomaksi osa-aikatyön jatkamisen. Perusteltua syytä tulkitaan siis samoin kuin muutettaessa äitiys-, isyys-, vanhempain- taikka hoitovapaan ilmoitettua ajankohtaa. Esimerkiksi toisen vanhemman työttömyyttä ei pidetä perusteltuna syynä yksipuolisesti muuttaa osa-aikatyöstä tehtyä sopimusta. Edellä selostetuin tavoin keskeyttämis- tai muutostilanteissa toimitaan myös viranhaltijoiden kohdalla.

Työsopimuslaissa ei ole säädetty, mistä ajankohdasta alkaen työntekijällä on oikeus saada keskeyttää osittainen vanhempainvapaa, silloin kun hänellä on edellä tarkoitettu perusteltu syy. Myöskään KVTES:ssa ei ole asiasta nimenomaista määräystä. Vanhempainvapaan muutoksesta on vastaavassa tilanteessa säädetty ilmoitettavaksi vähintään kuukautta ennen ja viranhaltijoiden on haettava muutosta samoin viimeistään kuukautta ennen muutoksen toteutumista. Eduskunnan työ- ja tasa-arvoasiain valiokunta on lausunnossaan katsonut, että koska kyseessä ovat varsin painavat syyt, jotka aiheuttavat äkillisen tarpeen muuttaa osa-aikatyöjärjestelyjä vauvaikäisen hoidon turvaamiseksi, lailla ei olisi mahdollista säätää mitään ehdotonta määräaikaa siitä, kuinka paljon aikaisemmin työntekijän on ilmoitettava työnantajalle osa-aikatyötä koskevasta muutoksesta. Työntekijän ja myös viranhaltijan lojaliteettivelvollisuudesta työnantajaansa kohtaan kuitenkin johtuu, että muutoksesta on aina ilmoitettava mahdollisimman pian.

Äidin sairastuminen äitiysrahakaudella

Jos lapsen äiti tulee äitiysrahan suorittamisaikana sairauden vuoksi kykenemättömäksi hoitamaan lastaan, voi äidin oikeus päivärahaan äitiysrahakaudella siirtyä isälle. Päiväraha maksetaan isälle, joka jää kotiin hoitamaan lasta ja vastaa lapsen hullosta, vanhempainrahana. Oikeus vanhempainrahaan äitiysrahakaudella syntyy sen jälkeen, kun äidin sairaus on kestänyt vähintään sairauspäivärahan saamisen edellyttämän omavastuuajan eli sairastumispäivän lisäksi 9 arkipäivää. Sairauden vuoksi äidille suorittamatta jäävä äitiysraha voidaan maksaa isälle vanhempainrahana enintään siltä ajalta, jolta äiti olisi ollut oikeutettu äitiysrahaan. Isän näin pitämä vanhempainrahakausi ei lyhennä perheen käytävissä olevaa äitiysrahakauden jälkeen alkavaa 158 arkipäivän pituista vanhempainrahakautta. Muutos koskee myös ottoisää.

Ns. monikkoperheet

Perheet, joihin syntyy samalla kertaa useampi kuin yksi lapsi, ovat oikeutettuja sairausvakuutuslain perusteella vanhempainrahakauden pidennykseen. Vanhempainrahakausi pitenee 60 arkipäivällä kutakin yhtä useamman, samalla kertaa syntynyttä lasta kohti. Lainmuutoksella pidennysjakson käyttömahdollisuutta on laajennettu nykyisestä siten, että perheellä on mahdollisuus pitää pidennysjakso paitsi kuten ennenkin vanhempainrahakauden jatkona niin nyt myös vaihtoehtoisesti äitiys- tai vanhempainrahakaudella, jos molemmat vanhemmat osallistuvat yhtä aikaa lapsiensa hoitoon. Mahdollista on myös, että osa pidennysjaksosta pidetään esimerkiksi äitiysvapaan aikana ja osa vanhempainvapaan jatkona. Pidennysjakson vanhempainrahakaudella voi pitää yhtä lailla äiti kuin isäkin riippuen siitä, kumpi heistä entuudestaan jo on vanhempainvapaalla lasta hoitamassa. Vastaava koskee myös niitä perheitä, joihin otetaan samalla kertaa kaksi tai useampia ottolapsia.

Voimaantulo

Sairausvakuutuslain ja työsopimuslain edellä selostetut muutokset tulevat voimaan 1.1.2003. Sairausvakuutuslain muutosta sovelletaan äitiys- ja vanhempainrahaan sekä osittaiseen vanhempainrahaan, jos oikeus äitiysrahaan alkaa lain tultua voimaan. Isyysrahaan lainmuutosta sovelletaan, jos ensimmäinen kyseisestä lapsesta johtuva isyysrahakausi alkaa lain tultua voimaan. Vanhempainrahakauden jälkeen välittömästi suoritettavaan isyysrahaan lakia sovelletaan kuitenkin, jos vanhempainrahakausi päättyy lainmuutoksen tultua voimaan.